

Gábor PUSZTAI

ORCID: 0000-0001-6350-1564

Debreceni Egyetem

De Hongaarse kinderactie 1947–1949. Nederlandse hulp en politiek machtsspel

Abstract

After the First World War, Hungary was in a dire situation. In these troubling conditions, many different countries came to its aid. The first of these countries was the Netherlands. Besides having sent trains full of relief supplies, thousands of Hungarian children were able to stay with foster parents in the Netherlands to recover from war trauma. After the Second World War this charity action was repeated, albeit on a much smaller scale. In both cases politics played a very important role.

Keywords: children trains, Hungary, the Netherlands, aid, Great War, Second World War.

1. Inleiding

Op 8 februari 1920 verscheen in *Het Vaderland* het volgende korte bericht:

Het eerste transport Hongaarsche kinderen wordt deze week uit Hongarije verwacht. Op een samenkomst ten huize van ds. F. van Gheel Gildemeester gehouden, hebben bestuursleden van het comité *Voor het Hongaarsche Kind* alhier beraadslaagd met afgevaardigden van het Rotterdamsche Comité, over de mogelijkheid van meer treinen met kinderen uit Boedapest. Alles hangt natuurlijk van de geldmiddelen af. Voorloopig kunnen nog twee transporten kinderen verwacht worden. Ten bewijze van den in Hongarije heerschenden nood vestigt ds. Van Gheel Gildemeester de aandacht op het onderstaande. Onlangs was in Boedapest een massa volks te hoop gelopen voor een bakkerswinkel, op het gerucht daar dien dag gebakken werd. Toen dit bleek een verzinsel te zijn verstrooide zich de menigte. Maar een klein meisje bleef zitten op het trottoir. Toen de medelijdende bakkersvrouw haar wilde vragen, waarop zij wachtte, bleek dat het kind gestorven was (z.a. “Hongaarse kinderen” 2).

Uit dit bericht blijkt dat men zich in Nederland het lot van de kinderen uit Hongarije aantrok. Het tragische verhaal van het overleden meisje op de stoep voor de bakkerswinkel toonde het drama in de Hongaarse hoofdstad. Na de Eerste

Wereldoorlog hoorde Hongarije als deel van de Oostenrijk-Hongaarse dubbelmonarchie tot de verliezers. Niet alleen de dubbelmonarchie als staatkundige eenheid, maar ook het historische Hongarije viel uiteen. Het verloor twee derde van zijn oppervlakte en miljoenen Hongaren vielen buiten de nieuwe landsgrenzen. Een stroom van honderdduizenden vluchtelingen uit de nieuwe buurstaten en terugkerende militairen overspoelden het door oorlog geteisterde land. Op 30 oktober 1918 brak een revolutie uit en werd de volksrepubliek Hongarije uitgeroepen. Amper een half jaar later greep een groep communisten de macht en riep naar Russisch model een radenrepubliek uit, die echter ook van korte duur bleek te zijn (van 21 maart tot 1 augustus 1919). Als reactie op de communistische machtsgreep werd in de Zuid-Hongaarse stad Szeged een “nationaal leger” georganiseerd door conservatieve legerofficieren die de communisten wilden verdrijven. De leider van deze organisatie was Miklós Horthy (1868–1957), het latere staatshoofd van Hongarije. Het rode leger van de communisten en het nationale leger van de conservatieve krachten bestreden elkaar meedogenloos. Moord, geweld en foltering waren onderdeel van het alledaagse leven geworden. Ondertussen werd een groot deel van Hongarije door vreemde legers bezet, waardoor het geweld, de plunderingen en de chaos nog meer toenamen. Pas in 1920 verlieten deze troepen het land. Hongarije werd dus na de Grote Oorlog meteen geteisterd door revoluties en bezetting, door rode en witte terreur, door ziekte (vooral cholera, tyfus en de Spaanse griep). Het was een leeggeplunderd en vernederd land. Het vredesverdrag van Trianon (4 juni 1920) legde de nieuwe grenzen van Hongarije vast, waardoor uit de nieuwe buurlanden honderdduizenden Hongaarse vluchtelingen het land overspoelden. Het verlies van miljoenen inwoners, land, infrastructuur, grondstoffen en industrie maakte Trianon (tot op heden) tot een nationaal trauma. In deze rampzalige situatie was hulp uit het buitenland dringend nodig. Uit onverwachte hoek werd een helpende hand gereikt. In Nederland verschenen in 1919 de eerste berichten over de situatie in Hongarije, waarbij een aantal belangrijke figuren de hoofdrol speelden. De eerste was Jan Clinge Fledderus (1870–1946), sinds 1911 de Nederlandse consul te Boedapest, die de ellende in de Hongaarse hoofdstad van dichtbij zag. Hij plaatste berichten in Nederlandse kranten, legde contact met het Nederlandse Rode Kruis en ook met de familie Kuyper om Hongarije te helpen. De dochters van de oud-minister-president Abraham Kuyper (1837–1920), oprichter van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), de Vrije Universiteit en vader van het neocalvinisme, Henriëtte Kuyper (1870–1933) en haar zus Johanna (1875–1948) waren tijdens de oorlog zes maanden (vanaf december 1915 tot juni 1916) in Boedapest met de Nederlandse ambulance om gewonden te helpen. In 1918 verscheen een boek over de belevenissen van de zusters Kuyper met de titel *Hongarije in oorlogstijd*. De zusters Kuyper voelden zich hun hele leven verbonden met Hongarije. Zij plaatsten oproepen in de Nederlandse kranten, organiseerden verenigingen en comités

om Hongarije te helpen. Eerst werden treinen vol hulpgoederen naar Boedapest gestuurd, later werd het idee van de kindertreinen geboren. De eerste trein met 600 Hongaarse kinderen kwam in februari 1920 in Nederland aan. Vele treinen volgden. Tussen 1920 en 1930 reden meer dan 28.000 kinderen naar Nederland om aan te sterken. Ook andere landen hebben Hongaarse kinderen opgevangen: België 21.542, Zwitserland 10.608, Zweden 131, Engeland 603 (Aalders 2020: 55).

Na de Tweede Wereldoorlog werd opnieuw een kinderactie op touw gezet. In dit artikel zal ik me naast het verloop van deze hulpactie na 1945 vooral concentreren op de politieke motivatie ervan. Ik zal aantonen dat naast de humanitaire kant van deze hulpactie de politieke situatie in Hongarije en in Europa een grote rol speelde.

2. Kinderacties na 1945 en de grote politiek

De situatie van de kinderacties na de Tweede Wereldoorlog was geheel anders. De politieke verhoudingen maakten deze acties slechts voor een korte tijd mogelijk. Net als in de jaren twintig was het humanitaire aspect van groot belang. Maar ook politieke propaganda speelde een grote rol. In Hongarije werden de jaren tussen 1945 en 1948 de “coalitietijd” genoemd, toen na de Russische bezetting van het land linkse partijen (vooral communisten en sociaaldemocraten) samen regeerden met conservatieve partijen (zoals de boerenpartij en haar opvolgers). In deze periode probeerden de partijen met alle middelen de kiezers voor zich te winnen. Zo werden ook de kinderacties een middel in de verkiezingsstrijd. De partijen, meer bepaald hun sympathisanten en organisaties, trachtten de noodlijdende Hongaarse kinderen te hulp te schieten en hiermee kiezers te winnen.

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog lag Hongarije in puin. Ongeveer één miljoen Hongaren vluchtten naar West-Europa (Gyarmati 2013: 49) en een deel van hen keerde nooit naar eigen land terug. Het Rode Leger bezette Hongarije, de mensen kwamen uit hun schuilplaatsen en kelders tevoorschijn en de wederopbouw begon. In het kielzog van het Sovjetleger keerden gevluchte Hongaarse communisten, die de communistische machtsovername moesten voorbereiden, naar het land terug. Dat betekende dat alle politieke partijen – behalve natuurlijk de communisten – buitenspel gezet moesten worden, dat privébezit moest worden gecollectiviseerd om de economische macht in handen te krijgen, dat de maatschappij onder druk moest worden gezet en vooral dat de belangen van de Sovjet-Unie moesten worden behartigd. De eerste vrije verkiezingen werden op 4 november 1945 gehouden. Bij een opkomst van 92% kreeg de Partij van Kleine Landbouwers (*Kisgazda Párt*) 57% van de stemmen. De communisten, de *MKP (Magyar Kommunista Párt)*, behaalden slechts 17% (Romsics 286). Verder kreeg de Sociaaldemocratische Partij 17%, terwijl de Nationale Boerenpartij 9%

van de stemmen behaalde. Dat betekende dat de Partij van Kleine Landbouwers ook zonder coalitiepartner een regering zou hebben kunnen vormen, maar de Russische voorzitter van de *Allied Control Commission* te Boedapest, maarschalk Kliment Jefremovitsj Vorosjilov, tevens bevelhebber van de bezettingstroepen, oefende druk uit op de Partij van Kleine Landbouwers. Volgens hem moest een coalitie gevormd worden, wat in de praktijk betekende dat ook de communisten in de regering zouden plaatsnemen. De Russische bezettingsmacht greep dus in de Hongaarse politiek in en hielp de communisten aan de macht. Deze kregen ondanks hun bescheiden verkiezingsresultaat drie strategische ministeries toebedeeld: Binnenlandse Zaken (Imre Nagy, later László Rajk), Verkeer (Ernö Gerő) en Volkswelzijn (Erik Molnár). De leider van de communistische partij, Mátyás Rákosi, werd vicepremier. Voor de communisten was het duidelijk dat ze bij de volgende verkiezingen veel betere resultaten moesten behalen om de oekazen uit Moskou uit te kunnen voeren, dat wil zeggen de sovjetisering van de Hongaarse maatschappij te bewerkstelligen. Daarom was het in hun belang hun macht en invloed in Hongarije koste wat kost uit te breiden. Hiervoor dienden de activiteiten van de communisten op sociaal gebied. Op deze manier probeerden ze een groot deel van de bevolking voor zich te winnen. Parallel hiermee probeerden ze concurrentie uit te schakelen door de niet-communistische organisaties in een kwaad daglicht te stellen. In deze jaren was er een ongelijke strijd tussen communistische en niet-communistische organisaties om de bevolking voor zich te winnen. Alles stond in het teken van de volgende verkiezingen.

Na de oorlog was de situatie in Hongarije catastrofaal. Vooral in Boedapest was de situatie buitengewoon triest. Tijdens de gevechten, die plaatsvonden tussen 3 november 1944 en 11 februari 1945, vielen 280.000 soldaten aan Russische kant, 125.000 militairen aan Duits-Hongaarse kant en 38.000 burgers kwamen om (Ungvári 2013: 330).

De bevolking van de hoofdstad leed honger. De rampzalige financiële situatie werd veroorzaakt door de hyperinflatie van de toenmalige Hongaarse munt, de pengő. Geld was niets waard. In 1948 begon de nationalisering van fabrieken, later ook van kleinere bedrijven. Politiek ongewenste ambtenaren en legerofficieren werden ontslagen, en kwamen op de zwarte lijst. In 1947 werd het vredesverdrag van Parijs getekend, maar de Russische bezettingsmacht bleef in Hongarije. Er was dus geen sprake van onafhankelijkheid. In 1948 begon men de boeren in kolchozen te dwingen. Drie jaar daarvoor hadden de kleine boeren als gevolg van de landhervorming eindelijk eigen grond gekregen, maar die grond leverden zij nu onder dwang al tandenknarsend in bij het collectieve landbouwbedrijf. Niet-communistische politici werden één voor één gearresteerd.

In de jaren na 1945 speelden de hulptransporten uit het buitenland, de kinderacties en de jeugdbescherming een belangrijke rol. Elke politieke partij begreep onmiddellijk de betekenis hiervan. Omdat elke partij deelnam aan deze activitei-

ten, die bovendien een groot deel van de bevolking betroffen, ontstond een soort rivaliteit. Wie zal de hulpgoederen onder de bevolking uitdelen? Wie kan de reddende engel spelen? Wie zal duizenden kinderen een leuke vakantie bezorgen? Het was een kwestie van vertrouwen, sympathie en dit leverde uiteindelijk stemmen van de kiezers op. De communisten probeerden oude, gerenommeerde organisaties – hun rivalen – te compromitteren, op te heffen en tegelijk nieuwe, eigen (communistische) organisaties op te richten. Een goed voorbeeld hiervan is de ondergang van de Landelijke Liga voor Kinderbescherming (*Országos Gyermekvédelő Liga*). De Liga speelde tussen 1906 en 1944 op landelijk en internationaal niveau een erg belangrijke rol in de jeugdzorg en ook in de buitenlandse kinderacties. In 1945 werd een poging gedaan om de “reactionaire en feodale” (Gergely 1999: 73) Liga op te heffen, maar de communistische leiders namen voorlopig genoegen met de opheffing van de autonomie van de Liga. De organisatie werd uiteindelijk in 1950 ontbonden en kon zijn werk pas na de omwenteling in 1989 hervatten.

Na de oorlog werd er begonnen met de reorganisatie van het openbare leven. De mogelijkheden van het Ministerie voor Volkswelzijn waren uitermate beperkt, vooral in verhouding tot de catastrofale situatie in het land. Er waren, zoals boven vermeld, Hongaarse hulporganisaties actief. Ook de veldkeukens van het Rode Leger in Boedapest, die op pleinen van de stad werden opgesteld, speelden een grote rol, vooral direct na de belegering. Hier konden burgers een bord warm eten met een stukje brood ontvangen (Ungvári 2013: 311). Nadat het leven zijn normale loop begon te hervatten, rond begin 1946, kwamen buitenlandse organisaties naar Hongarije (Gianone 2003: 79). De situatie was vooral in de hoofdstad nijpend, daarom kwamen de meeste buitenlandse hulporganisaties naar Boedapest. Het Zwitserse Rode Kruis, de Zwitserse Caritas Centrale, de *Schweizer Spende (Don Suisse)*, Deense en Zweedse hulporganisaties, de Amerikaanse *War Relief Service* van de *National Catholic Welfare Conference*, een joodse hulporganisatie uit de Verenigde Staten, de *American Joint Distribution Committee*, de *UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)*, en veel Hongaarse organisaties in het buitenland boden hulp en stuurden eten, medicijnen en kleren.

De verdeling van deze enorme hoeveelheid hulpgoederen leidde onvermijdelijk tot conflicten tussen de ministeries onder communistische leiding en de Hongaarse kerkelijke hulporganisaties. Wie zou de hulpgoederen verdelen onder de bevolking? Wie zou dus in de ogen van de noodlijdende massa de weldoener zijn? Het was duidelijk dat dit alles ook politieke consequenties zou hebben. Het Ministerie van Volkswelzijn wilde daarom de verdeling van hulpgoederen monopoliseren, wat veel protest opriep, vooral van de kant van kerkelijke organisaties. Er werd gevreesd dat de goederen op deze manier niet bij die mensen zouden terechtkomen voor wie ze oorspronkelijk bedoeld waren (Gianone 2003: 92).

Na de bevrijding waren de zogenaamde kindervakanties een belangrijke sociaalpolitieke kwestie. Eerst begonnen de kindervakanties in Hongarije, maar deze

waren geen echte vakanties. Het ging erom dat stadskinderen naar het platteland werden gestuurd om te overleven. Hier deden verschillende politieke partijen aan mee, maar er was überhaupt geen samenwerking tussen de partijen. Sterker nog, er was een soort vijandige competitie. Ideologisch verschil en de jacht op de stemmen van de kiezer verziekte zelfs deze actie met op zich edele bedoelingen. De communisten stuurden kinderen van de arbeiders uit de hoofdstad naar kleinere plaatsen in het oosten of zuiden van het land. De Partij van de Kleine Landbouwers organiseerde vaak samen met de katholieke kerk kindervakanties, die dan door de communistische minister van Verkeer al even vaak gedwarsboemd werd (Pusztai 2017: 173). Daarna kwamen de kindervakanties in het buitenland. Communistische organisaties stuurden Hongaarse kinderen met vakantie naar Roemenië en Frankrijk, het Rode Kruis bracht kinderen naar Zwitserland, er ging een trein vol Hongaarse kinderen naar Italië, kerkelijke organisaties (vooral de *Actio Catholica* en de Gereformeerde Kerk) stuurden kinderen naar Frankrijk, België, Denemarken en Nederland.

3. Hongaarse kinderen naar België en Nederland

De organisatie van de kinderacties in België en Nederland was in de hand van de kerken. De Belgische katholieken, dat wil zeggen het Brusselse hoofdkwartier van de *Actio Catholica*, wilde het verblijf van de Hongaarse kinderen regelen naar het voorbeeld van de kinderacties van na de Eerste Wereldoorlog. Hierbij speelde de Hongaarse priester Miklós Knébel,¹ die ook na de Eerste Wereldoorlog al een leidende functie had bij de organisatie van de Belgische kindertreinen, een voraanstaande rol. Het verblijf in België duurde zes maanden (Zichy 1999: 110). De eerste kindertrein vertrok in juni 1947 vanuit Hongarije naar België en kwam op 20 december terug aan in Boedapest (z.a. *Friss Újság*, z.a. *Szabad Szó*). Hetzelfde treinstel ging daarna opnieuw vanuit Boedapest richting België; voor die reis had de *Actio Catholica* 500 kleine reizigers uitgekozen. Tweehonderd kinderen gingen naar België, driehonderd reisden door naar Nederland (z.a. “Hírek az AC gyermekvonatairól”).

De *Actio Catholica* wilde namelijk de succesvolle acties in België ook uitbreiden tot Nederland. De R.K. Hongaarse Kinderactie was gevormd met het doel om Hongaarse kinderen voor een vakantie onder te brengen bij Nederlandse pleegouders in het gebied van het bisdom Haarlem (z.a. “R.K. Hongaarse kinderactie in het bisdom Haarlem”, z.a. *Limburgsch Dagblad*). Miklós Knébel kreeg eind

¹ Miklós Knébel overleed op 20 april, tijdens de organisatie van de kindertreinen, op 56-jarige leeftijd aan een hersenbloeding in Nieuwenhagen, in de buurt van Haarlem. Ook de Nederlandse pers berichtte hierover. *Algemeen Handelsblad*, 22 april 1949, 2; *De Tijd*, 21 april 1949, 1; *Nieuwe Apeldoornse Courant*, 22 april 1949, 1.

1947 toestemming van de Nederlandse regering om in het kader van de katholieke kinderactie Hongaarse kinderen naar Nederland te laten reizen (z.a. *De Tijd*). Aan de Nederlandse kant voerde een Amsterdamse stichting, de Stichting Hulpactie voor Hongarije, het organisatorische werk uit (Brief van Van Sasse, NA).

De eerste trein, die katholieke kinderen vervoerde, werd op 11 december 1947 door kardinaal József Mindszenty met een afscheidstoespraak uitgezwaaid vanuit het Ooststation van Boedapest. Onder deze vijfhonderd kinderen was de toen elfjarige Márta Grimm (1936–). Zij vertelde tijdens een interview dat zij eerst – nog in Hongarije – medisch werd onderzocht (zieke kinderen mochten niet mee). De begeleiders waren nonnen. De kinderen sliepen op de bank, in het bagagenet of op de vloer van de trein. Ze kwamen na een treinreis van vijf dagen aan in Utrecht. Van hieruit werden de kinderen verdeeld en naar andere steden vervoerd (interview met Márta Grimm). De kinderen werden bij pleegouders in Rotterdam, Gouda, Leiden, Amsterdam, Alkmaar, Bodegraven, Alphen aan de Rijn en Volendam ondergebracht (z.a. “Hongaarse kinderen in Nederland”, z.a. “Hongaarse pleegkinderen gearriveerd”). Márta kwam in Gouda bij een echtpaar terecht dat haar als een soort gratis huishoudelijk hulpje beschouwde. Ze kreeg weinig te eten, moest haar bed delen met de oudere dochter van de familie en moest hard werken in de huishouding. Uiteindelijk vluchtte zij bij de familie weg en ging naar een Hongaarse vriendin in de stad. Na drie weken, na een onderhoud met een Hongaarse priester, werd zij uiteindelijk weggehaald bij de familie in Gouda en kwam bij de familie Wolf in Oegstgeest terecht. Het leven in Oegstgeest was voor haar totaal anders dan in Gouda. Zij werd hier liefdevol opgenomen in een gezin met drie kinderen. Márta kreeg nieuwe kleren, veel eten, werd overspoeld met cadeaus, kon met de kinderen van het gezin spelen en ging ook naar school. Vooral het ontbijt maakte grote indruk op haar: hagelslag, pindakaas, veel fruit, kaas, eieren, jam en boter, voor haar een ongekend rijke ontbijttafel. Elke dag werd zij gewogen om gewichtstoename bij te houden. Zij ging met de andere kinderen van het gezin naar de plaatselijke school, leerde Nederlands en kon vanaf maart moeiteloos de lessen volgen. Márta werd naar de zwemles gestuurd, bezocht met de familie de dierentuin en maakte ook allerlei andere uitstapjes met hen. Zij genoot van elke dag bij de familie Wolf en na afloop van de zes maanden wilde zij eigenlijk niet meer weg bij de Nederlandse familie. Het afscheid in juni op het station was heel zwaar, iedereen was aan het huilen (interview met Márta Grimm). Volgens de plannen gingen de kinderen na zes maanden verblijf terug naar Boedapest (z.a. “Hongaarse kinderen terug naar hun land”, z.a. “Hongaarse kinderen keren terug”, z.a. “Hongaarse kinderen moeten zaterdag vertrekken”). Namens het Nederlandse Comité bracht Gerardus Nicolaas Oltshoorn (1892–1967), hoofdredacteur van de *Maasbode* en oprichter van de Stichting Hulpactie voor Hongarije, de kinderen samen met nog tien andere begeleiders naar huis. De volgende dag vertrokken de begeleiders weer

naar Nederland, met een lege trein zonder kinderen (z.a. *Új Ember*, z.a. *Magyar Nemzet*). De trein bracht alleen hen naar het Westen terug, terwijl het eten voor onderweg en alle andere uitrusting wel in het treinstel aanwezig was, klaar om de volgende groep te vervoeren (z.a. “Idehaza a belgiumi magyar gyermekek”). Voor een volgend transport werd echter door de Hongaarse autoriteiten geen toestemming meer verleend. Márta Grimm bleef (tot op heden) contact houden met de familie Wolf. Er werden pakjes gestuurd en er werd druk gecorrespondeerd. De Nederlandse familie bracht vanaf de jaren zestig (toen het weer mocht) meerdere keren bezoek aan Márta in Hongarije.

Het feit dat de eerste kindertrein uit Hongarije uitsluitend katholieke kinderen naar het verzuilde Nederland vervoerde, stuitte op hevig verzet van Nederlandse protestantse zijde. Het fijne evenwicht tussen katholieken en protestanten was even verstoord. Als gevolg daarvan gaf de Nederlandse regering toestemming om nog net zo veel (dus 500) protestantse Hongaarse kinderen te ontvangen (Sintmaartensdijk 275). In mei 1948 begon het uitkiezen van de kinderen: de lijst werd samengesteld en het Ministerie van Binnenlandse zaken verschaftte voor de kinderen een gemeenschappelijk paspoort (Brief van László Pap aan baron Van Tuyll van Serooskerken, *MREZSLEV*). De ouders konden zich voor de reis aanmelden bij de plaatselijke predikant en daar moesten ook de reiskosten van 180 forint voldaan worden. Het was voor velen een schrikbarend hoog bedrag van een half maandsalaris.

De extra trein van het Nederlandse Rode Kruis met 500 Hongaarse protestantse kinderen kon op 12 juli 1948 vertrekken. Ze kwamen bij pleegouders terecht waar ze even hun oorlogstrauma konden vergeten en konden aansterken. Na zes maanden, op 19 januari 1949, keerden de kinderen met de trein terug. Volgens het verslag van Pap (Verslag van László Pap aan het bestuur van het Hongaarse Gereformeerde Convent, *MREZSLEV*) was de grootste toename in gewicht 22 kilo, maar gemiddeld waren de kinderen 5 kilo zwaarder geworden. De kinderen kwamen overladen met geschenken weer terug naar huis: de Nederlanders stuurden ook nog ongeveer 2000 pakketten met de trein naar Hongarije. De trein vertrok nog die avond, op 19 januari om 23:00 uur, leeg terug, om de volgende dag in Wenen 500 Oostenrijkse kinderen op te pikken en die mee te nemen naar Nederland (Brief van F. C. Jaski aan László Pap, *MREZSLEV*).

Het vertrek van de tweede gereformeerde kindertrein, waarmee opnieuw 500 kinderen naar Nederland vertrokken zouden zijn, was gepland voor 23 september 1948. De minister van Volkswelzijn gaf in augustus hiervoor nog toestemming, maar enkele dagen nadat de toestemming gegeven was, werd de vergunning ingetrokken (Brief van László Pap aan Nettie Ross-Regeur, *MREZSLEV*). De communisten, geleid door Mátyás Rákosi, voelden zich toen al stevig in het zadel zitten. Na de nationalisering van de scholen, het gedwongen huwelijk tussen de Hongaarse communisten en de sociaaldemocraten, het naar de achtergrond

dringen en later de mond snoeren en in de gevangenis werpen van de kerkelijke leiders (de gereformeerde bisschop László Ravasz werd in april 1948 gedwongen om af te treden, de lutherse bisschop Lajos Ordass werd na een showproces tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld, in december werd kardinaal Mindszenty gearresteerd, gemarteld en veroordeeld, hij kreeg levenslang), na de gedwongen emigratie van de politieke oppositie en na de opdeling van de politieke partijen, hadden de communisten vrij spel. Het programma van landbouwcollectivering (20 augustus 1948) en de nationalisering van de industrie begon in de schaduw van de bezettingstroepen van het Rode Leger. De communistische machtsovername was een voldongen feit, het land werd door het ijzeren gordijn hermetisch van het Westen afgesloten.

Tegelijkertijd verbleven in Nederland op grond van een ministeriële regeling in totaal 7.500 buitenlandse kinderen, maar omdat het quotum van 500 Hongaarse kinderen uitviel, kwam in plaats daarvan een groep bestaande uit Duitse kinderen, vele malen talrijker – maar liefst 2.500 kinderen – voor een vakantie naar Nederland. Zij arriveerden uit Berlijn vanuit de door Amerikaanse, Britse en Franse bezettingstroepen bestuurde zones en kregen op 23 november 1948 toestemming van Nederland om het land binnen te komen (Sintemaartensdijk 2002: 282).

4. Conclusie

De kinderacties voor Hongaarse kinderen na de Tweede Wereldoorlog werden, behalve door ongetwijfeld humanitaire en sociale gezichtspunten, ook bepaald door politiek gekleurde verkiezingspropaganda. De Hongaarse politieke partijen probeerden namelijk munt te slaan uit deze acties. Bij de afsluiting van de actie in augustus 1948 speelde eveneens de politieke situatie de hoofdrol. De communistische dictatuur naar stalinistisch model in Hongarije was een feit. Er waren geen verkiezingen meer mogelijk. Daarom waren vakanties voor kinderen niet meer van belang als een vorm van verkiezingspropaganda. Contact met het Westen was voor de brede bevolking verboden. Kindervakanties vonden voortaan vooral in Hongarije zelf plaats: een reis naar het buitenland was maar beperkt mogelijk. Vanaf 1948 moest men eenenveertig jaar lang wachten op de volgende vrije verkiezing in Hongarije.

Bibliografie

- Aalders, Maarten J. (2020): “Kindertreinen naar Nederland (1919–1930)”. In: Maarten J. Aalders, e.a. (red.), *De Hongaarse kindertreinen*. Hilversum: Verloren, 39–59.
- Gergely, Ferenc (1999): “Az Országos Gyermekvédelmi Ligáról (1906–1950, 1989–)” [Over de Landelijke Liga voor Kinderbescherming (1906–1950, 1989–)]. *Comm. de Hist. Artis Med.* 166–169, 59–76.

- Gianone, András (2003): “A magyar Actio Catholica tevékenysége 1945–1948-ban” [Activiteiten van de Hongaarse Actio Catholica in 1945–1948]. *Múltunk* 48 (2003/1), 79–126.
- Gyarmati, György (2013): *A Rákosi-korszak* [Het Rákosi-tijdperk]. Boedapest: ÁBTL-Rubicon.
- Pusztai, Gábor (2017): *Menekülés az idegenbe*. Debrecen: PrintartPress.
- Romsics, Ignác (2005): *Magyarország története a XX. században* [Geschiedenis van Hongarije in de 20e eeuw]. Boedapest: Osiris.
- Sintemaartensdijk, Jan (2002): *De bleekneusjes van 1945. De uitzending van Nederlandse kinderen naar het buitenland*. Amsterdam: Boom.
- Ungvári, Krisztián (2013): *Budapest ostroma* [De belegering van Boedapest]. Boedapest: Corvina.
- z.a. *Algemeen Handelsblad*, 22 april 1949, 2.
- z.a. *De Tijd*, 21 april 1949, 1.
- z.a. *Friss Ujság*, 19 december 1947, 5.
- z.a. “Hírek az A. C. gyermekvonatairól” [Berichten over de kindertreinen van de A.C.]. *Új Ember*, 4 januari 1948, 8.
- z.a. “Hongaarsche kinderen”. *Het Vaderland*, 8 februari 1920, 2.
- z.a. “Hongaarse kinderen in Nederland”. *Trouw*, 16 december 1947, 2.
- z.a. “Hongaarse kinderen keren terug”. *Limburgsch Dagblad*, 19 juni 1948, 1.
- z.a. “Hongaarse kinderen moeten zaterdag vertrekken”. *De Volkskrant*, 18 juni 1948, 3.
- z.a. “Hongaarse kinderen terug naar hun land”. *De Tijd*, 18 juni 1948, 1
- z.a. “Hongaarse pleegkinderen gearriveerd”. *Nieuwe Leidsche Courant*, 15 december 1947, 3.
- z.a. “Idehaza a belgiumi magyar gyermekek” [Hongaarse kinderen weer thuis uit België]. *Új Ember*, 25 juli 1948, 3.
- z.a. *Limburgsch Dagblad*, 14 juni 1947, 2.
- z.a. *Magyar Nemzet*, 23 juni 1948, 2.
- z.a. *Nieuwe Apeldoornse Courant*, 22 april 1949, 1.
- z.a. “R.K. Hongaarse Kinderactie in het bisdom Haarlem”. *De Tijd*, 14 juni 1947, 5.
- z.a. *Szabad Szó*, 19 december 1947, 4.
- z.a. *Új Ember*, 27 juni 1948, 4.
- Zichy, Henriette (1999): “Hosszú életem alatt sokat éltem át, sokat szenvedtem, de mindig helytálltam. (Dr. Varasdy Sándorné Zichy Henriette visszaemlékezései)” [Tijdens mijn lange leven heb ik veel beleefd, veel geleden, maar hield altijd stand. (Memoires van Henriette Dr. Varasdy Sándorné Zichy)]. In: *Gödi Almanach* [Almanak uit Göd], Göd: Göd Város Önkormányzata, 94–119.

Archiefbronnen

Nederlands Nationaal Archief Den Haag (NA)

Brief van de staatssecretaris van het Nederlandse Ministerie van Justitie, Th.K.M.J. van Sasse van Ysselt aan het Ministerie van Sociale Zaken, Den Haag, 6 juli 1949. Nationaal Archief Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1945–1954. Toegangsnummer: 2.05.117. Inventarisnummer: 12620.

Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára (MREZSLEV) / Archief van de Synode van de Hongaarse Gereformeerde Kerk

Brief van F.C. Jaski aan László Pap, Den Haag, 24 december 1948, toegangsnr. 11, inventarisnr. 42.

Verslag van László Pap aan het bestuur van het Hongaarse Gereformeerde Convent, Boedapest, 2 februari 1949, toegangsnr. 11, inventarisnr. 42.

Brief van László Pap aan baron Van Tuyll van Serooskerken, Boedapest, 26 mei 1948, toegangsnr. 11, inventarisnr. 42.

Brief van László Pap aan Nettie Ross-Regeur, Boedapest, 19 oktober 1948, toegangsnr. 11, inventarisnr. 42.

Interviews

Interview met Márta Grimm, Alsóörs (Hongarije), 17 november 2019.